

Honoré de Balzac
DEKLE Z ZLATIMI OČMI
Novele

prevedel Jaroslav Skrušný

Dekle z zlatimi očmi

Eugènu Delacroixu, slikarju

Med najstrašljivejše prizore na svetu zagotovo sodi videz pariških prebivalcev, že na prvi pogled grozljivih, mršavih in upadlih obrazov, z rumenkasto in kot usnje ustrojeno poltjo. Mar ni Pariz eno samo široko polje, ki ga nenehoma bičajo viharji različnih koristi? Ljudje v nevihtnih sunkih padajo kot žitne redi, smrt jih kosi pogosteje kot v drugih mestih, vendar se ven in ven na novo porajajo, v nezmanjšanih količinah, s spačenimi, zategnjenimi obrazi, iz katerih jim skozi vse pore mezijo pokvarjena sapa, sprijene želje in strupi, skoteni v njihovih možganih; pravzaprav to sploh niso obrazi, ampak maske: maske šibkosti, maske moči, maske uboštva, maske veselja, maske licemerja, vse enako izmozgane in zaznamovane z nezbrisnimi sledovi nenasitne pohlepnosti. Za čim neki se ženejo? Za denarjem ali užitki?

Premislek o pariški duši nam nemara razloži vzroke za njen mrliški videz, ki pozna le dve starostni obdobji, mladost ali starostno betežnost; prsteno blede in brezbarvno mladost ali napudrano starikavost, ki bi rada izžarevala mladost. Ko tujci, ki niso pretirano nagnjeni k premišljevanju, zagledajo te sveže izkopane mrličke, najprej začutijo odpor do prestolnice, do tega prostranega gnezda užitkov, od koder tudi sami kmalu ne bodo našli izhoda in se bodo radovoljno pustili enako pohabiti. Ni treba veliko

besed za fiziološko razlago, od kod prihaja skoraj mrliška barva kože pariških obrazov, saj se Pariza ni le za šalo prijelo ime pekel. Poimenovanje imejte za skrajnje upravičeno. V Parizu se vsepovsod in vseskozi nekaj kadi, gori, se iskri, vre, plameni, izhlapeva, ugaša, se znova prižiga, se leskeče, prasketa in izgoreva. Nikjer drugje na svetu življenje še nikoli ni bilo tako silovito in obenem tako skeleče. Zdi se, kot bi si ta nenehno taleča se družbena snov po vsakem dokončanem opraviilu rekla: »Pa začnimo znova!«, kot si pravi narava sama. Tako kot narava si tudi ta snov daje nenehno opraviti z mrčesom, z gnidami, z muhami enodnevnici, z ništrci in malenkostmi in iz svojega neusahljivega žrela nenehno bruha ogenj in žveplo. Preden se lotimo razlage vzrokov za nenavadni videz posameznih plemen tega inteligentnega in spremenljivega ljudstva, bi nemara veljalo izbrskati obči razlog, ki v večji ali manjši meri jemlje barvo, blede, modri in rjavi njegove pripadnike.

Ker mu je mar za vse, se Parižan nazadnje ne meni za nič. Ker na njegovem zdrgnjenem in oguljenem obrazu ni niti sledu kakršnega koli čustva, je posivel kot hišni omet, na katerem so se nabrale debele naslage saj in prahu. Ker mu prejšnji večer še mar ni bilo tega, za kar se bo navduševal naslednjega dne, se Parižan vede kot otrok, ne glede na to, koliko je star. Godrnja nad vsem, se tolaži z vsem, se norčuje iz vsega, pozablja na vse, si želi vsega, uživa v vsem, se strastno vnema za vse in se brezskrbno vsemu odreka: kraljem, osvovitvam, slavi, malikom, naj bodo bronasti ali stekleni; odreka se jim z enako lahkoto,

kot odmetava nogavice, klobuk ali bogastvo. V Parizu se nobeno čustvo ne more upreti toku stvari, ta pa kliče v boj, ki sprošča strasti: ljubezen je le poželjnije in sovraštvo le hipna zlovoljnost; človekov edini pravi sorodnik je bankovec za tisoč frankov, edini prijatelj Mont-de-Piété. Ta vsesplošna malobrižnost kajpak rojeva sadove: ne v salonu ne na ulici ni nikoli nihče odveč, kakor tudi nihče ni nujno potreben ne hudo v napoto, tepčki in sleparčki enako kot bistrournježi in poštenjaki. Vse je dopuščeno, vlada in giljotina, vera in kolera. V tem svetu boste vedno dobrodošli, vendar vas tudi pogrešal ne bo nikoli. Kdo torej vlada v tem svetu brez manir, brez vere, brez vsakršnih čustev? Od kod sploh prihajajo in kam vodijo vsa ta čustva, vera in manire? Vse je v denarju in užitkih. Vzemite ti dve besedi kot svetilki in sprehodite se po tej velikanski mavčasti kletki, skozi ta čebelji panj z umazanimi odtočnimi kanali, sledite pretkanim mislim, ki ga ženejo naprej, ga spodbujajo in oblikujejo. Ozrite se naokoli. Za začetek si oglejte ljudi, ki nimajo ničesar.

Delavec, proletarec, človek, ki svoje noge, roke, jezik, hrbet, edino roko in vseh pet prstov uporablja zgolj za to, da preživi, prav ta, ki bi moral najbolj varčevati z življenjsko silo, se napreza čez vsako mero, najraje še ženo zapreže h kakšnemu stroju in otroka prikuje h kakšnemu kolesju. Tovarnar, bogvedi kateri drugorojenec, ki za svoj zasebni blagor priganja vse te ljudi, da s svojimi umazanimi rokami oblikujejo in zlatijo porcelanasto posodje, šivajo moška in damska oblačila, kujejo železo, dolbejo les,

kalijo jeklo, iz konoplje spletajo vrvi in niti, loščijo bron, krasijo kristalne čaše, posnemajo cvetje, predejo volno, dresirajo konje, iz usnjenih trakov spletajo komate in jermenje, režejo baker, barvajo kočije, obrezujejo grmičje, v parni kopeli spirajo bombaž, tkejo pajčevinaste tančice, režejo diamante, do sijaja gladijo kovine, na lističe režejo marmor, ližejo kamne, čistijo misli, barvajo, belijo in črniijo vse, kar jim pride pod roke, no, in potem ta podšefek pride in ljudem, prepojenim z znojem in utrjenim s čvrsto voljo, prekaljenim z dolgoletnim ukom in potrpežljivostjo, ponudi majceno zvišanje plače, bodi po nareku mestnih kapric bodi na ukaz gospodarja, ki sliši na ime Špekulacija. In že se ti štiriročneži lotijo dela, bedijo, trpijo, garajo, preklinjajo, se postijo in se izčrpavajo, da bi se dokopali do denarja, ki jih tako privlači. Potem pa, ne meneč se za prihodnost in željni užitkov, zanašajoč se – kot se slikar zanaša na paleto – zgolj na svoje roke, kot enodnevni bogataši v ponedeljek poženejo ves ta težko prigarani denar po beznicah, ki kot blaten obroč obdajajo mesto; v tem nenehno odpenjajočem in zapenjajočem se pasu najbolj razvratne Venere to ljudstvo, ki je enako neudržno pri užitku, kot je pohlevno pri delu, brezumno kot pri kartah čez noč požene svoje začasno bogastvo. Pet dni v tednu delavna polovica Pariza ne pozna počitka! Ubija se pri delu, da se ji krivi hrbet, da se debeli, hujša, izgublja barvo in se razblinja v tisočernih curkih ustvarjalnega zagona. Njen užitek, njen počitek je en sam utrujajoč razvrat, skrit pod ustrojeno kožo, črno od udarcev, bledikavo od pijanosti ali rumenkasto od

slabe prebave, razvrat, ki traja vsega dva dni, vendar pa odžre kruh prihodnjih dni, juho ob koncu tedna, ženino novo obleko, plenice razcapanim otrokom. Možje, sami rojeni lepotci, zakaj sleherni človek je na svoj način lep, so se že v otroštvu postrojili pod praporom moči, se uklonili vladavini kladiva, škarij, predilnega čolnička in se dobesedno vulkanizirali. Mar ni Vulkan s svojo grdoto in močjo pravi simbol tega razcapanega in krepkega ljudstva? Ljudstva, ki je obdarjeno z izjemnim tehničnim umom, ponavadi krotko, vendar pa enkrat na vsakih sto let postane skrajno nevarno, vnetljivo kot smodnik, ko ga žganje podžge k vstajniškemu požaru, saj je dovolj občutljivo, da vzplamti na varljiv ukaz, ki se zanj od nek-daj glasi zgolj: denar in užitek! Če upoštevate vse, ki stegujejo roko za miloščino, za zaslužen plačilo ali za pet frankov, namenjenih vsakršnim oblikam pariške prostitucije, skratka za sleherni zlepa ali zgrda zaslužen denar, to ljudstvo šteje kakih tristo tisoč duš. Mar ne bi vsak torek padla vlada, ko bi ne bilo beznic? Na srečo je to ljudstvo ob torkih povsem otopelo, brez prebite pare v žepu prežvekuje svoje užitke; vrne se k delu, k suhemu kruhu, žene ga potreba po ustvarjanju gmotnih dobrin, ki mu je prešla že v kri. In vendar tudi to ljudstvo pozna svoje krepostne postave, svoje izbrane junake, svoje neznane Napoleone, nosilce najvišjih vrednot, ki svojo družbeno moč kažejo v življenjski držji, ki misel in dejanje uporablja bolj zato, da blažita učinke bolečine, kot da bi prinašala veselje.

Naključje je ustvarilo varčnega delavca, naključje mu je naklonilo bistro pamet, znal je misliti na jutri, srečal je žensko, postal je oče in po nekaj letih hudega odrekanja se je lotil kramarstva in si najel prodajalno. Če ga bolezen ali grešnost nista odvrnili s poti, če mu je šel posel v cvet, potem imamo pred seboj zasnitek normalnega življenja.

Najprej pa spoznajte kralja pariškega življa, ki si je podredil čas in prostor. Da, spoznajte se s tem bitjem iz solitra in plina, ki med delovnimi nočmi prideluje otroke za Francijo, čez dan pa se razdaja v službi, za čast, slavo in veselje sodržavljanov. Možakarju uspeva hkrati streči ljubljene ženi, svojemu zakonu, *Constitutionnelu*, matičnemu uradu, Narodni straži, Operi in Bogu, vendar tako, da vse, *Constitutionnel*, matični urad, Opero, Narodno stražo, ženo in Boga pretaplja v cekine. Spoznajte, skratka, brezmadežnega grabežljivca. Vsak dan vstane ob petih in kot ptič preleti razdaljo, ki njegovo domovanje loči od Montmartrske ulice. Naj piha veter ali grmi, naj dežuje ali sneži, vselej je pravočasno pred *Constitutionnelom*, da prevzame zalogo časnikov, ki jih je dolžan razpečati. Hlastno sprejme to politično hostijo in jo odnese naprej. Ob devetih je že v domačem gnezdu in ženi navrže kakšno duhovitost, ji ukrade poljub, poseba skodelico kave ali pokara otroke. Ob tri četrt na deset se prikaže na županstvu. Tam se, sedeč v naslanjaču kot papagaj na paličici, greje na mestne stroške in do štirih popoldne v matično knjigo vpišuje smrti in rojstva v vsem okrožju, ne da bi jim namenil eno samo solzo ali nasmešek. Veselje in žalost

mestne četrti se pretakata skozi konico njegovega peresa, kot je še malo prej duh *Constitutionnela* potoval na njegovih plečih. Nič mu ni pretežko! Vselej stopa naravnost naprej, rodoljubje črpa neposredno iz časnika, ne ugovarja nikomur, vzdihuje in ploska skupaj z vsemi, živi kot ptiček na veji. Med kakšno pomembno slovesnostjo dva koraka od svoje fare rad odstopi prostor kakšnemu nadštevilnemu obiskovalcu in gre na cerkveni kor odpet *requiem*; ob nedeljah in praznikih je v ponos svoji cerkvi, daleč naokoli je slišati njegov glas, ko, pojoč radostni *amen*, na vso moč razteguje svoja široka usta. Kantor od glave do petá. Ko se ob štirih reši uradniških dolžnosti, svojo radost in veselje radodarno deli v najslavnejši vseh prodajalnic v Citéju. Žena je presrečna: mož namreč nima časa za ljubosumje; je pač bolj mož dejanj kakor čustev. Brž ko se prikaže, podraži gospodične za prodajnim pultom, ki z iskrivimi pogledi privlačijo kupce; šegavo se spakuje med nakitom, ovratnimi rutami in muslinastimi tančicami, ki so jih ukrojile spretnne delavke; največkrat pa pred večerjo še postreže kakšni stalni stranki, prepíše stran iz časopisa ali sodnemu izvršitelju odnese zapoznel obrok plačila. Vsak drugi dan je natanko ob šestih že na svojem mestu. Kot nezamenljiv basist v zboru se prikaže v Operi in postane vojak, Arabec, jetnik, divjak, kmet, senca, kamelja noga, lev, hudič, duh, suženj, črn ali bel evnuh, vselej nared, da pokaže radost, bolečino, usmiljenje, začudenje, da spušča vselej enake krike, da molči, da lovi, se vojskuje, da predstavlja Rim ali Egipt, toda vselej *in petto*, kot pravi štacunar pač.

Opolnoči znova postane vzoren soprog, mož, skrben oče; smukne v zakonsko posteljo – po glavi mu še rojijo varljive obline nimf iz Opere – in sprijenost sveta in nespodobno razgaljena bedra Taglionijeve obrne v prid zakonski ljubezni. Tudi ko spi, spi hitro, spanec priganja, kot priganja budno življenje. Mar ni prav gibanje ustvarilo človeka, utelešenje prostora, Proteja sodobne družbe? Ta človek uteleša vse: zgodovino, književnost, politiko, vlado, vero, vojaško veččino. Mar ni kot živa enciklopedija, svojevrsten atlas, nenehno v gibanju kakor Pariz, ki nikoli ne miruje? Ene same noge so ga. Pri tolikernih opravilih nihče ne more ostati neomadeževan. Nemara je delavec – če je verjeti nekaterim dobro plačanim filozofom – ki umre pri tridesetih, ker so mu želodec razjedle neznanske količine popitega žganja, res srečnejši od kramarja. Prvi umre na mah, drugi umira na obroke. Iz svoje marljivosti, iz svojih pleč, iz svojega goltanca, iz svojih rok, iz svoje žene in iz svoje štacune iztisne – kot iz kmetije in otrok – nekaj tisoč frankov in najbolj garaško zadovoljstvo, kar jih pozna človeško srce. To premoženje in te otroke, ki mu pomenijo vse na svetu, daruje na oltarju nekega višjega sveta, katere mu je namenil cekine in hčer ali v kolegiju izšolanega sina, ki, bolj izobražen od očeta, še bolj visoko uperja svoj častihlepni pogled. Štacunarjev najmlajši sin pogosto meri na najvišje položaje v državi.

Prav častihlepnost nas v mislih privede v naslednjo pariško sfero. Povzpnete se torej za eno nadstropje in pridite v nadpritličje ali pa sestopite s podstrešja in se zaustavite v četrtem nadstropju, stopite, skratka,

med ljudi, ki že premorejo nekaj malega pod palcem. Izplen ne bo nič drugačen. Trgovci na debelo in njihovi vajenci, uslužbenci, ljudje tanke denarnice pa širokega srca, goljufi, pogubljeni, prvi in zadnji komiji, pisarji pri sodnih izvršiteljih, advokatih, notarjih, skratka, marljivi, premeteni in špekulantski udje iz vrst drobne buržoazije, ki skrbijo za koristi Pariza, bdijo nad njegovim žitom, kopičijo živež, skladiščijo izdelke, ki so jih naredili delavci, spravljajo v zaboje južno sadje in ribe iz oceana, polnijo sode z vinom s celotne sončne obale, stegujejo roke proti Jutrove-
mu, pobirajo cunje, ki so jih Turki in Rusi že zavrgli, se podajajo po nakupih tja do daljne Indije, legajo k počitku v pričakovanju dobre prodaje, hlepijo po dobičku, eskontirajo menice, obračajo in kasirajo vse mogoče valute; po koščkih grizljajo Pariz, ga vodijo za nos, prežijo na otroške želje, vohljajo za muhami in pregrehami zrelih let in se okoriščajo z boleznimi. In kaj? Ne nalivajo se sicer z žganjem kot delavci, ne valjajo se po blatu ob rečnih zapornicah, a se prav tako naprezajo do zadnjih moči, čezmerno obremenjujejo telo in duha, največkrat prvega z drugim; izgorevajo v željah, hirajo v pretirani gonji za uspehom. Telo se jim zvija in lomi pod knuto dobička, pod bremenom častihlepja, ki mučita višje sloje tega pošastnega mesta prav tako, kot so se telesa proletarcev krivila pod števcem gmotnih dobrin, ki jih nenehno terja vladavina zatiralske aristokracije. V hudi nuji, da ustrezijo vesoljnemu gospodarju – denarju ali užitku – je treba tudi tukaj goltati čas, priganjati uro, najti več kot štiriindvajset ur v enem dnevu in

nôči, se ubijati od skrbi, prodati trideset let spokojne starosti za dve leti kilavega počitka. Vendar delavec, ko se izteče še zadnje dejanje njegovega hiranja, v bolnišnici mirno umre, medtem ko mali buržuj vztraja naprej, živi naprej, čeravno na robu pameti: srečali ga boste postaranega, z upadlim obrazom, brez sijaja v očeh, kako se majavega koraka in bebavega izraza vlačí po bulvarju, po Venerinem pasu svojega ljubljene- ga mesta. In za čim se je gnal malomeščanček? Za sabljo narodnega gardista, za zagotovljen krožnik tople juhe, za spodoben kotiček na pokopališču in za prgišče zakonito zasluženega denarja na stara leta. Zanj je ponedeljek nedelja; zanj je počitek sprehod z najeto kočijo, izlet na deželo, med katerim žena in otroci veselo požirajo prah ali se pražijo na soncu; zadnja postaja je gostilna, ki slovi po neužitnih večer- jah, ali kakšen družinski ples, kjer se dušijo in zno- jijo tja do polnoči. Nekateri neuki ljudje se kar ne morejo nagledati plesa svetega Vida, ki ga v kapljici vode plešejo mikroskopsko majhne klice, a le kaj bi rekel Rabelaisov Gargantua, korenjak neizrekljivega in vzvišenega poguma, le kaj bi rekel velikan, ki je z nebeških višav padel na zemljo, če bi si za zaba- vo ogledal mrgolenje te druge plasti pariškega življa, katerega delček smo pravkar prikazali? Ste si kdaj ogledali pritlične lope, tudi poleti mrzle in prepisne, pozimi jih ogrevajo z zasilnimi grelniki, stiskajoče se pod veliko bakreno streho, ki pokriva kaščo? Gospa pridejo tja že navsezgodaj, na tržnici prodajajo na debelo in, kakor pravijo, na leto zaslužijo dvanajst tisoč frankov. Ko gospa vstanejo, se gospod preseli

v temačen kabinet, kjer za oderuške obresti posoja denar trgovcem iz svoje četrti. Ob devetih se prikaže v pisarni za potne liste, kjer je zaposlen kot načelnikov pomočnik. Zvečer ga že najdete pri blagajni Italijanskega ali katerega koli drugega gledališča, ki vam pade na pamet. Za otroke skrbi varuška, izpod njenega krila jih pot vodi v kolegij ali kakšen internat. Gospod in gospa stanujeta v tretjem nadstropju, imata eno samo kuharico in v salonu v izmeri ducat krat osem čevljev, osvetljenem z oljenkami, prirejata plese; hčeri podarita sto petdeset tisoč frankov in se pri petdesetih upokojita; pri teh letih začneta obiskovati lože tretjega reda v Operi, se kazati v fijakarju na Longchampu ali ob sončnih dnevih v obledelih oblačilih ponosno špansirata po bulvarjih, špalirjih svojega uspeha. Gospoda cenijo v domači četrti, dobro je zapisan pri oblasteh, tesne stike vzdržuje z višjimi meščanskimi sloji, pri petinšestdesetih ga odlikujejo s križcem Častne legije, zetov oče, župan enega od okrožij, ga začne vabiti na večerne sprejeme. In vse to vseživljenjsko naprežanje je namenjeno zgolj otrokom, ki si jih malomeščani neznansko prizadevajo zriniti čisto na vrh. Vsaka družbena plast se trudi svoje seme posejati v sebi nadrejeno plast. Sin premožnega špecerista bo postal notar, sin trgovca z lesom bo za sodnika. Kolesje je vselej dobro podmazano, poganja ga ustrezen priliv denarja.

Pa smo prišli do tretjega kroga pekla, ki bo nekega dne mogoče učakal svojega Danteja. V tem tretjem družbenem krogu, neke vrste pariškem trebuhu, kjer se presnavljajo in se pod imenom *posli* pretakajo

neštevilne mestne koristi, se v jedkem in žolčnem prebavnem brbotanju gnete in migota množica advokatov, zdravnikov, odvetnikov, poslovnežev, banikirjev, veletrgovcev, špekulantov, sodnikov. Tu je najti več razlogov za gmotni in moralni razkroj družbe kot kjerkoli drugje. Ti ljudje skoraj brez izjeme živijo v skrajno nezdravih luknjah, v kužnih predavalnicah, v majhnih zamreženih kamricah, dneve preživljajo skrušeni pod težo poslov, vstajajo ob prvem svitu, da bi bili nared, da jih ne bi kdo opetnajstil, da bi si prigrabili vse in ne bi ničesar izgubili, da bi se polastili človeka ali vsaj njegovega denarja, da bi zagnali ali ustavili kak posel, da bi izkoristili begotno priložnost, da bi koga spravili na vešala ali mu sneli zanko z vratu. Znašajo se nad konji, jih preobremenjujejo in priganjajo do smrti, dokler tudi njim prezgodaj ne klecnejo kolena. Čas je njihov rabelj, nenehno jim ga primanjkuje, ven in ven jim uhaja, ne morejo ga ne raztegniti ne skrčiti. Le katera duša lahko ostane velika, čista, moralna, širokosrčna, kateri obraz lahko ostane lep in neomadeževan ob ponižujočem opravljanju poklica, ki človeka sili prenašati breme javnih nadlog, jih preiskovati, tehtati, ocenjevati, jih spravljati v red? Ti ljudje očitno začasno odložijo srce, kam, ne vem ... toda zanesljivo ga dajo nekam na stran, če ga seveda sploh imajo, preden se zjutraj podajo v brezno težav, ki trpinčijo družine. Zanje ni nobenih skrivnosti, poznajo drugo, narobno plat družbe, katere spovedniki so, in jo prezirajo. Karkoli že delajo, nenehno se srečujejo s človeško pokvarjenostjo, ki se je boje in jih žalosti; zavoljo naveličano-

sti se je po nekakšnem skrivnem kanalu dostikrat nalezejo še sami; nazadnje jim nujno otopijo čustva, saj jih zakoni, ljudje in ustanove silijo, da kakor ujede krožijo nad še toplimi trupli. Ob sleherni uri dneva denarnik tehta žive, pisarniški molj pa mrtve duše, pravdnik tehta vesti. Nenehno morajo govoriti, zato misli nadomeščajo z besedami, čustva s publicami, duša se jim spremeni v grlo. Počasi se obrabijo in izgubijo zanos. Ne veletrgovec, ne sodnik, ne odvetnik ne ohranijo zdrave pameti: čustva jim otopijo, držijo se pravil, ki so jih pokvarili novci. Prepustili so se hudourniku usode, zato ne znajo biti ne možje, ne očetje, ne ljubimci; kot po drsalnici drsijo skozi življenje, nenehno so budni, priganjajo jih posli velemesta. Ko se iz službe vrnejo domov, jih dolžnosti kličejo na ples, v Opero, na najrazličnejša slavja, kjer si bodo našli nove stranke, znanstva, zaščitnike. Vsi po vrsti se pretirano bašejo s hrano, kvartajo, bedijo pozno v noč, obrazi se jim debelijo, plahnijo, postajajo vse bolj zaripli. Čezmerni porabi umskih moči, neštevilnim moralnim zadregam se ne postavljajo po robu z majhnimi užitki, ti so vse preveč medli in ne burijo ogorčenja, marveč z razvratom, skrivnim in strašljivim razvratom, saj si lahko privoščijo vse in tako rekoč nadzirajo družbene nravi. Svojo globoko nevednost prikrivajo za posebnimi znanji. Spoznajo se na svoj poklic, vse, kar je zunaj njega, pa jim je tuje. V zagovor svoje samovšečnosti postavljajo pod vprašaj vse in vsakogar, grajajo po dolgem in počez; delajo se dvomljivce, v resnici pa zlahka nasedajo, pamet jim otopeva v neskončnih jalovih debatah.

Domala vsi se gladko podrejajo družbenim predsodkom, naj bo literarnim ali političnim, samo da jim ni treba oblikovati lastnega mnenja; svojo vest skrivajo za zakonikom ali mnenjem gospodarskega sodišča. Na začetku so nameravali postati ugledne in pokončne osebnosti, pa so se kmalu spremenili v povprečneže, ki zdaj klečep plazijo pred mogočnejši. Zato so njihovi obrazi videti tako kisli in bledikavi, ponarejeno živahni, njihove oči so ugasle in kalne, na njihovih klepetavih in čutnih ustnicah pozorno oko brž prepozna znamenja miselnega razkroja, posledico stalnega vrtenja v enem in istem krogu omejene vednosti, ki ubija ustvarjalno sposobnost možganov, krni širši pogled, dar za posploševanje in logično sklepanje. Skoraj vsi se cmarijo v talilnem loncu poslov. Zato se doslej še nihče, ki se je podal v drobilne stope oziroma v zapleteno kolesje tega orjaškega mehanizma, ni uveljavil kot pomembna osebnost. Če je bil zdravnik, se je bodisi le malo pečal z medicino bodisi predstavlja izjemo kot, denimo, Bichat, ki je umrl še zelo mlad. Če je kot veletrgovec pustil kakšno sled, velja skoraj za Jacquesa Cœurja. Je Robespierre kdaj opravljal svoj poklic? Danton je bil lenuh, ki je najraje ždel v zapečku. Sploh pa: kdo je kdaj zavidal Dantonu ali Robespieru, pa naj sta bila še tako imenitni osebnosti? Ti rojeni poslovneži dobesedno privlačijo denar in ga kopičijo, da se lahko zližejo s plemiškimi rodbinami. Kakor se delavčev pohlep prav nič ne razlikuje od buržujevega, imamo tudi tu opraviti z enakimi strastmi. V Parizu je pač doma nečimrnost, mati vseh strasti. Tipični predstavnik tega odklona je bodi

častihlepen meščan, ki po letih nenehnega strahu in zvijač nazadnje le prileze – tako kakor mravlja prileze skozi špranjo – v Državni svet; bodi v spletkarstvu podkovan časopisni urednik, ki ga je kralj povišal v francoskega pêra, nemara le zato, da bi jo zagodel plemstvu; bodi kak notar, ki je postal župan svojega okrožja: sami v poslih prekaljeni možje, ki na cilj – če jim seveda uspe priti do tja – pridejo napol *mrtvi*. V Franciji je v navadi ustoličevati staruhe. Napoleon, Ludvik XIV., samo resnično veliki kralji so zaupali mladim, da uresničijo njihove načrte.

Nad to sfero se boči umetniški svet. Tudi tu so obrazi, ki nosijo pečat izvirnosti, že načeti, sicer plemenito načeti, a vendar načeti, utrujeni, spačeni. Pariški umetniki, ki jih žene sla po nenehnem proizvanju, jih priganja čezmerna domišljija, jih izčrpava duh požrešnosti, jih spodjedajo užitki, skušajo vse nadoknaditi s pretiranim zapolnjevanjem praznin, ki jih pušča za seboj lenoba, zaman si prizadevajo z bogati posvetnost in slavo, denar in umetnost. Umetnik na začetku trepeta pred upnikom, njegove potrebe rojevajo dolgove, dolgovi pa terjajo njegove noči. Najprej delo, potem užitek. Igralec igra do polnoči, se uči zjutraj in vadi opoldne; kipar kleca pod lastnim kipom; časnikar je kakor vojak na fronti z mislijo nenehno na pohodu; priljubljen mazač se duši v naročilih, brezposelni slikar, ki v sebi čuti veliko nadarjenost, tolče lakoto. Tekmovalnost, medsebojno merjenje in klevete pogubljuje nadarjence. Nekateri se v obupu vržejo v brezno pregreh, drugi umrejo mladi in prezrti, ker so prezgodaj zaigrali prihodnost.

Le malokatero med temi plemenitimi obličji, sprva ožarjenimi z nebeško glorio, ostane lépo. Plameneča lepota njihovih obrazov največkrat ostaja zastrta. Umetnikov obraz je zmeraj čezmeren, vselej je malce nad ali malce pod merili, s katerimi nevedneži merijo idealno lepoto. Katera sila jih uničuje? Strast. Strast, ki ima v Parizu le dvoje imen: denar in užitek.

Kaj niste na lepem lažje zadihali? Niste začutili čistejšega zraka in prostora? Tu ni ne garanja ne muk. Vrteča se zavojnica denarja je dosegla svoj vrh. Iz kletnih lin, od koder začne curljati po ozkih žlebičih, iz zanikrnih štacunic, kjer mora preskakovati le trhle pregrade, iz osrčja orjaških trgovskih pultov in velikih tovarn, kjer se nazadnje pusti zajeziti, se denar, v obliki dot ali nasledstev, ki jih v zakon pri našajo mlada dekleta ali jih predajajo koščene roke starcev, steka v roke plemenitašev, kjer se bo znova zalesketal, se razbohotal in razlil kakor reka. Toda preden zapustimo štiri nosilne stebre, ki nosijo ponosno stavbo pariške bogatije, je najbrž treba iz naštetih moralnih vzrokov izpeljati še gmotne razloge in si od blizu ogledati kugo, ki tako rekoč od spodaj, iz podtalja nenehno razžira obraze vratarjev, štacunarjev, delavcev; opozoriti je treba na njen kvaren vpliv, po kužnosti primerljiv kvečjemu s pokvarjenostjo pariških uradov, ki jo z naklonjenostjo ohranjajo pri življenju. Če je zrak v hišah, kjer pretežno prebivajo meščani, kužen, če po smrdljivih uličicah zaudarja po strupenih izcedkih iz zanemarjenih štacun, v katerih nenehno primanjkuje zraka, morate vedeti, da poleg te kužnosti še najmanj štirideset

tisoč hiš velemesta stoji v greznični jami, ki je oblasti še niso znale opasati z betonskim zidom, s katerim bi preprečile, da bi smrdljivo blato ne pronicalo v podtalnico, ne zastrupljajo vodnjakov in bi Luteciji ne podaljševalo veljavnosti slavnega imena. Polovica Pariza se duši v trohnbnih izparinah dvorišč, ulic in odtočnih kanalov. Ampak lotimo se raje velikih, zračnih in svetlih salonov, palač z vrtovi, posvetimo se bogatim, brezdelnim, srečnim in premožnim imenitnejšem. Njihovi obrazi so izžeti, zakaj razjedla jih je nečimrnost. V njihovem svetu ni nič resničnega. Je še kaj bolj dolgočasnega od iskanja užitkov? Petičneži so si zgodaj spridili značaj. Ker niso počeli nič drugega, kot tekali za užitki, so jim čuti otopeli, tako kot žganjica ohromi delavčeve možgane. Z užitkom je tako kot pri zdravilih: če hočeš ohranjati učinek, moraš nenehno podvajati odmerke, pri zadnjem te čaka smrt oziroma otopelost. Vsi nižji sloji se klanjajo bogatinom in bdijo nad njihovimi užitki, da bi jih spremenili v grehe in jih izkoristili. Kako se upreti mikavnim zapeljivostim, ki jih ponuja ta svet? Pariz ima svoje zasvojenke, za katere so igre na srečo, slastna jedača ali kurtizane pravcati opij. Zato boste pri teh ljudeh namesto strasti našli zgolj zagretost, vročo domišljijo pa mlačno ljubezen. V tem svetu vlada jalovost; nobenih idej ni več, tako kot življenjska sila so se porazgubile v budoarskih spletkah in ženskih čenčarijah. Vsepovsod mrgoli štiridesetletnih mlečnozobcev in šestnajstletnih staruh. Pariški bogataši mrzlično iščejo zapovedano pamet, ukalupljeno znanje, obče veljavno mnenje, da se jim ni treba truditi

z lastno pametjo, znanjem in mnenjem. V tem svetu nespamet velja za šibkost in razpuščenost. Ker ljudje ven in ven zapravljajo čas, močno skoparijo z njim. Tako kot izvirne ideje boste tu zaman iskali ljubezen. Površni objemi prikrivajo globoko brezbriznost, za bežno vljudnostjo tiči trajen prezir. Nihče ne ljubi svojega bližnjika. Plehki dovtipi, razkrite zaupnosti, opravljanje, predvsem pa vsakdanje puhlice, to je najgloblja srž njihovih pogovorov; ti nesrečni *Srečniki* ne bodo nikoli priznali, da se zbirajo le zato, da bi po La Rochefoucauldovem zgledu marnjali in kovali domislice in izreke, kot bi osemnajsto stoletje ne odkrilo vmesnega prostora med preobiljem in popolno praznino. Če si pameten človek tu pa tam že privošči pretanjeno in nedolžno šalo, ga ne bo nihče razumel; modrec se kmalu naveliča zgolj dajati in nikoli nič dobiti, zato raje ostane doma in prepusti bedakom, da se petelinijo na svojem gnojišču. Vse to jalovo životarjenje, to večno čakanje na užitek, ki nikoli ne pride, ta nenehni dolgčas, ta pogubna lenoba duha, srca in možganov, ta prenasičenost z razvpitimi pariškimi ceremonijami se kažejo na zunanjem videzu ljudi, na njihovih pepelnatih obrazih in v prezgodnjih gubah, sijejo z imenitniških obličij, ki jih je skrotovičila jalovost in na katerih je brati le odsev denarja pa nobene sledi pameti.

Opisani pogled na moralno plat Pariza samo govori, da tudi njegova fizična plat ne more biti drugačna od te, kakršno smo spoznali. Mesto z bisernim načelkom je kot nenehno noseča kraljica z nenasitnimi željami. Pariz je glava sveta, možgani, ki pokajo od

bistroumnosti in se jim pokorava ves človeški rod, Pariz je pomembna in ugledna osebnost, nenehno ustvarjajoči umetnik, daljnovidni politik, ki se ponaša z gubami modrijana, pregrehami slavnega moža, domišljijo umetnika in prevejanostjo politika. V njegovi podobi se prepletata dobro in zlo, boj in zmaga; plemeniti spopad leta 1789, ki z zvokom svojih fanfar še danes odmeva po vseh koncih sveta, pa tudi polomija iz leta 1814. Mesto zatorej ne more biti ne bolj plemenito, ne bolj srčno, ne bolj čisto, kot je plemenit, srčen in čist pogonski stroj mogočnih parnikov, ki jih z navdušenjem opazujete, kako režejo valove! Mar Pariz ni veličastna ladja, zvrhana briljantnih umov? Pač, mestni grb ponazarja prerokbo, kakršno si občasno privošči usoda. Pariško mesto premore svoj veliki bronasti jambor z reliefno upodobljenimi zmagami, na katerem kot stražar strumno stoji Napoleon. Ta barka se resda pošteno guga in maje, vendar pluje po vseh morjih sveta in bruha ogenj iz stoterih izpušnih cevi svojih turbin; smelo gospodari nad vodami znanosti, po katerih plove s polnimi jadrji, iz košev na jamborih se razlegajo glasovi modrecev in umetnikov: »Gremo naprej! Kar za nami!« Pluje s številno posadko, ki z neznanskim veseljem razobeša nove in nove zastavice. Na krovu je vse polno mornarskih vajenčkov in smrkolinov, ki se smeje preganjajo po vrveh; obložena je s težkim balastom buržujev; v podpalubju se drenjajo s katranom pomazani delavci in mornarji; v kabinah potujejo blaženi potniki; zali kadetje kadijo cigare in se naslanjajo na ograjo palube; na krovu so še vojaki, iznajditelji in častihlepneži,

ki se bodo izkricali na vseh obalah sveta; resda prinašajo svetlobo, vendar v zameno zahtevajo slavo, ki jim je v užitek, ali ljubezen, ki prinaša denar.

Nezadržno vrenje med delavci, sprijena sla po dobičku, ki žene oba meščanska sloja, brezobzirni umetniški nazori in pretirani užitki, ki se jim nenehoma vdajajo velikaši, vse to pojasnjuje, zakaj je pariška podoba običajno tako odurna. Samo na Daljnem vzhodu ljudje kažejo dostojanstven obraz, posledico trajne spokojnosti, ki jo pridigajo in udejanjajo globoki misleci z dolgimi pipami, kratkimi nogami in tršatimi telesi; ti ljudje sovražijo gibanje in se ga celo bojijo, medtem ko v Parizu vsi, majhni, srednji in veliki, tekajo, skačejo in se prekopicujejo, saj jih priganja neusmiljena boginja Potreba: potreba po denarju, slavi ali zabavi. Svež, spočit, mil, zares mladosten obraz predstavlja popolno izjemo: srečaš ga le na vsake kvatre. Če naletite nanj, zagotovo pripada: bodi mlademu in zagrizenemu duhovniku ali dobrodušnemu štiridesetletnemu župniku s trojnim podbradkom; mladoletni osebi neomadeževanih нравí, kakršne še vzgajajo v nekaterih meščanskih družinah; dvajsetletni materi, ki je še vsa polna upov in utvar in doji svojega prvorojenca; mladeniču, ki je pravkar prispel iz province in si našel varno zavetje v naročju pobožne vdove, ki ga nazadnje zapusti brez prebite pare; nemara trgovskemu vaječniku, ki hodi spat opolnoči, na smrt utrujen od celodnevnega prekladanja bal s težkim volnenim blagom, in vstaja ob sedmih, da uredi izložbo; ali, še največkrat, učenjaku ali pesniku, ki živi meniško življenje v skladu

s svojo vzvišeno mislijo in ostaja trezen, potrpežljiv in nedolžen; bodi samozadovoljnemu bedaku, ki se hrani z neumnostmi, poka od zdravja in se nenehno smehlja samemu sebi; bodi blaženemu in zadovoljnemu predstavniku potepuhov, edinih resnično srečnih prebivalcev Pariza, ki sleherni trenutek uživajo v njegovi ganljivi poeziji. In vendar v Parizu živi nekaj privilegiranih bitij, ki jim je vse to pretirano mrgolenje proizvodnje, koristi, škandalov, umetnosti in denarja v prid. Ta bitja so ženske. Čeprav imajo tudi ženske na tisoče skritih razlogov, ki jim v tem mestu, bolj kot kjer koli drugje, kazijo videz, pa je med ženstvom najti majhne srečne skupinice, ki živijo po vzhodnjaško in so ohranile lepoto; toda te ženske se le redkokdaj prikažejo na ulici, skrivajo se kot redke rastline, ki svoje cvetne liste razprejo le ob določenih urah in predstavljajo pravcate eksotične izjeme. Hkrati pa je Pariz v svojem jedru tudi mesto nasprotij. Čeravno so pristna čustva redke cvetlice, je tudi tu, kot povsod drugod, najti plemenita prijateljstva, brezmejno predanost. Na bojnem polju koristi in strasti – tako kot v strumno korakajočih skupnostih, med katerimi vlada sebičnost in v katerih mora za svojo obrambo poskrbeti vsakdo sam in ki jim pravimo *armade* – se zdi, kot da se čustva najbolje počutijo, če se smejo pokazati, in se zato rada postavljajo s svojo drugačnostjo. Enako velja za obraze. Včasih je med pariško visoko družbo moč odkriti kakšno očarljivo mladeniško obličje, plod izbrane vzgoje in izobrazbe. Mladostno mikavnost angleške krvi družijo s klenimi južnjaškimi potezami, francoskim duhom in jasnimi

črtami. Zavoljo posebnega leska v očeh, zapeljivo rožnatih ustnic, bleščeče črnih, skrbno urejenih pričesk, bele polti in plemenito izklesanega obraza so videti kot izjemni človeški primerki, sijoče izstopajoči sredi množice ugaslih, postaranih, krevljastih in spačenih obličij. Ženske se za te mladeniče rade vnamejo z enako hlastnim poželenjem, s kakršnim moške oči požirajo zalo mladenko, skromno, dražestno, obdarjeno z vsemi nedolžnostmi, ki jih naša domišljija rada pripisuje popolnemu dekliču. Če je pričujoči bežen pogled na pariško prebivalstvo vsaj od daleč opozoril na izjemno redkost rafaelovskega obličja in na goreče občudovanje, ki ga mora vzbuditi že na prvi pogled, je osrednji namen naše pripovedi dosežen. *Quod erat demonstrandum*, kar je bilo treba pokazati, če smemo sholastični obrazec uporabiti tudi za proučevanje človeških nravi.

Enega takih lepih pomladanskih juter, ko listi še niso ozeleneli, čeravno so se že izvili iz popkov, ko sonce postopoma prižiga ogenj po strehah in se nebo obarva modro, ko Parižani prilezejo iz svojih lukenj, žužnjajo po bulvarjih in se kot pisana kača po Ulici miru vijejo proti Tuilerijam, obujajoč svatbena slavlja, ki se znova začenjajo na deželi, na enega teh radostnih dni torej se je mladenič, lep kot pomladni dan, izbrano oblečen in precej sproščenega vedênja (če naj povemo po pravici), sad vroče ljubezni, nezakonski sin lorda Dudleyja in razvpite markize de Vordac, sprehajal po širokem osrednjem drevoredu v Tuilerijah. Omenjeni Adonis po imenu Henri de Marsay se je rodil na Francoskem, kamor je lord Dudley poročil

mlado žensko, ki mu je rodila Henrija, z nekim postaranim plemičem po imenu de Marsay. Zbledeli in skoraj že ugasli vetrnjak je otroka priznal za svojega in za protiuslugo pobasal rento v višini sto tisoč frankov, ki jo je nepreklicno zapisal svojemu domnevne- mu sinu; lorda Dudleyja nora zamisel ni pretirano drago stala, saj so francoske rente v tistem času znašale le sedemnajst frankov in petdeset stotinov. Stari plemič je umrl, še preden je utegnil spoznati soprogo. Gospa de Marsay se je potem omožila z markizom Vordacom; preden je postala markiza, se ni kaj prida menila ne za otroka ne za lorda Dudleyja. Najprej je ljubimca razdvojila vojna med Francijo in Anglijo, zvestoba *vsemu navkljub* v Parizu namreč nikoli ni bila in nikoli ne bo posebej v časteh. Za povrh pa so uspehi uglajene, prikupne, vsevprek oboževane ženske v Parižanki povsem zatrli materinski čut. Lord Dudley se za potomca ni brigal nič bolj kot mati. Fr- fotava nestalnost mladega dekleta, ki jo je sicer vroče ljubil, ga je nemara navdajala z odporom do vsega, s čimer je bila povezana. Mogoče imajo očetje prav zato radi samo tiste otroke, ki jih dodobra poznajo; družbena vez, ki je nadvse pomembna za blagor dru- žine in ki jo morajo spoštovati vsi samci, saj dokazu- je, da je očetovstvo čustvo, ki ga morajo kot punčico svojega očesa gojiti žena, nravi in zakoni.

Ubogi Henri je tako očeta spoznal zgolj v podobi moža, ki mu je bil oče samo na videz. Očetovstvo gospoda de Marsayja je bilo kajpak skrajnje pomanj- kljivo. V naravi otroci od očeta prejmejo bore malo; stari plemič se je zatorej držal narave. Dobričina bi

nikoli ne prodal svojega imena, ko bi ne nosil zvrhane mere grehov na duši. Zato se je neženirano hranil po beznicah in sproti zapil tistih nekaj fičnikov, ki jih je rentnikom izplačevala državna blagajna. Otroka je prepustil starejši sestri, gospodični de Marsay, ki je lepo skrbela zanj in mu s skromno preživnino, ki ji jo je odmeril brat, plačevala domačega učitelja, kot cerkvena miš revnega duhovnika, ki je tlakoval mladeničevo prihodnost in se trdno odločil, da si bo iz sto tisoč funtov vredne rente poplačal skrb za učenca, ki mu je takoj prirasel k srcu. Naključje je hotelo, da je bil ta učitelj žlahten duhovnik, eden tistih cerkvenih mož, ki jim je v Franciji namenjena kardinalska bireta, pravcati Borgia s papeško krono. V treh letih je dečka naučil vsega tistega, za kar bi v kolegiju potrebovali deset let. Vrli mož po imenu abbé de Maronis je fantu razkril človeško družbo z najrazličnejših vidikov: poučeval ga je na podlagi osebnih izkušenj, le poredko ga je vlačil po cerkvah, ki so bile v tistem času tako ali tako zaprte; občasno ga je popeljal za gledališke kulise, še večkrat pa h kurtizanam; pred fantom je na drobno sekljal človeška čustva in ga s politiko seznanjal v salonih, kjer se je zares kuhala; nazorno mu je razkazoval vzvode oblasti in mu skušal iz ljubezni do uboge zapuščene, a zelo obetavne dušice po možko nadomestiti mater: mar cerkev ni mati sirot? Učenec je v celoti upravičil velikodušno skrb. Častivredni mož je kot škof umrl leta 1812, z blaženim občutkom, da je svetu zapustil otroka, čigar srce in duh sta bila že pri šestnajstih tako razvita, da bi se zlahka izdajal za štirideset-

letnika. Le kdo bi pričakoval kamnito srce in otopele možgane pod zapeljivo zunanostjo, kakršno so naivni stari slikarski mojstri namenjali kači v zemeljskem rajju? A to ni še nič. Vražji far je svojega najljubšega učenca vpeljal v visoko pariško družbo in mu utrl pot do znanstev, ki so v večjih mladeničevih rokah veljala vsaj toliko kot sto tisoč funtov vredna renta. Grešni, a pretkani, neverni, a učeni, podli, a ljubeznivi, na videz šibki, a na duhu in telesu krepki dušni pastir se je izkazal za tako koristnega svojemu učenca, tako ustrezljivega njegovim muham, tako rahločutnega pri uporabi prisile, tako prizanesljivega pri oceni njegovih človeških spodrsaljajev, tako ješčega za mizo, pri Frascatiju, pri ... ne vem, kje še vse ne, da se je hvaležnemu Henriju Marsayju oko po letu 1814 orosilo le še ob pogledu na portret svojega ljubega škofa, edino premičnino, ki mu jo je zapustil visoki prelat, svetel zgled človeka, ki bi s svojim duhom lahko rešil sveto katoliško, apostolsko in rimsko Cerkev, ki jo prav v tem trenutku ogrožata pomanjkanje podmladka in visoka starost papežev; če bi seveda Cerkvi tako ustrezalo. Vojna na celini je mlademu Marsayju preprečila, da bi spoznal pravega očeta, za katerega ne vemo niti tega, ali ga je poznal vsaj po imenu. Zapuščeni sirotek prav tako ni poznal gospe de Marsay. Nadomestnega očeta kajpak ni pretirano pogrešal. Gospodični de Marsay, edini materi, ki jo je poznal, je po smrti uredil nadvse ljubek grobek na pokopališču Père Lachaise. Monsinjor de Maronis je stari devici zagotovil eno najuglednejših mest v nebesih; ob pogledu na njen blaženi umirajoči obraz je

Henri potočil nekaj sebičnih solz, zjokal se je v resnici nad samim seboj. Far je brž posušil učenčeve solze, ko ga je spomnil, kako sitno se je starka usajala nad njegovim kajenjem, kako grda, naglušna in nadležna je postajala, in da naj bo njene smrti pravzaprav vesel. Škof je svojega učenca razglasil za polnoletnega v letu 1811. Ko se je mati gospoda de Marsayja vnovič poročila, je duhoven na družinskem posvetu izbral enega od topoglavih poštenjakarjev, ki ga je potegnil izza zamreženega okenca spovednice, in ga določil za skrbnika premoženja, katerega dohodke je sicer marno nakazoval v skupno korist, pri tem pa skrbno bdel nad glavnico.

Koncem leta 1814 Henri de Marsay ni čutil nobene obveznosti pod soncem, počutil se je svobodnega kot ptiček na veji. Čeravno je dopolnil že dvaindvajset let, jih je kazal največ sedemnajst. Tudi najhujši tekmeči so mu priznavali, da je najzalejši mladenič v Parizu. Po očetu Dudleyju je podedoval spogledljivo zapeljive modre oči, po materi goste črne lase, po obeh pa čisto kri, dekliško polt, mil in skromen pogled, vitko in aristokratsko postavo z nadvse čednimi rokami. Ženske so ob pogledu nanj izgubljale glavo. Saj jih poznate, mar ne? V prsih jim mahoma vzplamti vroča želja, ki jim para srce, a jo brž pozabijo, ker je ne morejo zadovoljiti, zakaj za ženske v Parizu velja, da jim primanjkuje vztrajnosti. Malokateri zna po moško reči: *Vzdržala bom*, kot je zapisano na grbu Oranskih. Pod rosno svežino in navzlic vodeno prosojnim očem je imel Henri levje pogumno srce in opičjo gibčnost. Z noževim rezilom je na deset

korakov presekal kroglo na dvoje, na konju je bil videti kot kentaver; z dolgimi vajetmi je elegantno vodil kočijo; bil je uren in poskočen kot Kerubin in preudarno temeljit kot oven; v divjih pretepih z brkami ali palicami je znal temeljito premikastiti vsakega predmestnega pretepača; tako spretno je prebiral tipke na klavirju, da bi si lahko služil kruh kot pianist, če bi ga zadela kakšna nesreča; premogel je glas, za katerega bi mu Barbaja rade volje izplačal petdeset tisoč frankov za sezono. Žal pa je vse te vrline, vse te ljubke napakice zatemnila strašna hiba: verjel ni ne moškim ne ženskam, ne v Boga ne v hudiča. Z dvomom ga je obdarila že muhasta narava, dušni pastir je njeno delo le še dokončal.

Za boljše razumevanje naše zgodbe je treba dodati, da se je okrog lorda Dudleyja nenehno vrtelo nemajhno število žensk, ki so se naravnost pulile, da bi jih mojster uvrstil v zbirko svojih dražestnih portretov. Njegova druga največja mojstrovina na očetoovskem polju je bila mladenka po imenu Evfemija, hči neke španske dame, ki so jo vzgojili v Havani in pripeljali v Madrid z neko kreolko z Antilov; dekle se je v kolonijah nalezlo potratnih razvad, a se je k sreči poročilo z nekim starim in nadvse petičnim španskim gospodom, donom Hijosom, markijem San-Réalom, ki se je po francoski zasedbi Španije preselil v Pariz in se nastanil na Ulici svetega Lazarja. Malce zavoljo brezbriznosti, malce pa tudi iz spoštovanja do mladostniške nedolžnosti lord Dudley svojih otrok ni nič kaj rad seznanjal s sorodniki, ki jim jih je marno prideloval po vsem svetu. Pač majčken odklon v sicer

brezhibnem delovanju sodobne družbe, katere prednosti in blagri zlahka odtehtajo drobne pomanjkljivosti. Bodi tedaj dovolj besedi o lordu Dudleyju, ki se je leta 1816 zatekel v Pariz, da bi se izognil roki angleške pravice, ki od vsega, kar prihaja z Jutrovega, ceni samo trgovsko blago. Potepuški lord je ob pogledu na Henrija vprašal, kdo je ta zali mladec. Ko so mu povedali, je zavzdihnil: »Ah, moj sin! Kakšna smola!«

Takšna je bila torej zgodba mladeniča, ki se je sredi aprila leta 1815 brezbrizno sprehajal po osrednjem drevoredu v Tuilerijah; hodil je s ponosno dvignjeno glavo kot divja zver, ki, zavedajoč se svoje moči, pohaja naokrog v popolnem miru in dostojanstvu; medtem ko so se moški kar naravnost obračali za njim, da bi si ga bolje ogledali, se ženske niso ozirale, raje so počakale nanj, ko se je vračal; vtisnile so si ga v spomin, da so se lahko ob primerni priložnosti spomnile nanj in na njegov mili obražček, ki ne bi delal sramote še tako zali lepotički.

»Kaj pa počneš tu na nedeljo?« je Henrija vprašal marki de Ronquerolles, ki ga je ravno prineslo mimo.

»Precej čednih rib plava v ribniku,« je odvrnil mladenič.

Stavka sta si moža izmenjala zgolj s pomenljivima pogledoma, čeravno se je sprva zdelo, da se sploh ne poznata. Mladenič je opazoval sprehajalce z bistrim pogledom in iztanjšanim sluhom Parižana, ki je na prvi pogled puščal vtis, kot da ne vidi in ne sliši nič, v resnici pa je videl in slišal vse. V tistem trenutku se

mu je približal mlad moški, ga prijateljsko prijel pod roko in mu rekel: »Kako gre, moj vrli Marsay?«

»Izvrstno,« mu je odgovoril de Marsay s hlinjeno ljubeznivostjo, ki med pariškimi mladci ne pomeni ničesar, ne za sedanost ne za prihodnost.

Pariška mladež v resnici ni podobna mladeži v nobenem drugem mestu. Deli se v dve skupini: na mladeniče, ki imajo nekaj pod palcem, in mladeniče, ki nimajo ničesar, oziroma na mladeniče, ki pametujejo, in mladeniče, ki razmetujejo. Vendar ne pozabite, da govorimo o staroselcih, ki v Parizu že leta uživajo v gosposkem življenju. Obstajajo seveda tudi druge sorte mladeniči, a to so negodni mladiči, ki zelo pozno dojamejo srž pariškega življenja in jih mesto največkrat pusti na cedilu. Ne zidajo si gradov v oblakih, pridno študirajo in se gulijo, kot temu pravijo nekateri. Naletite pa lahko na posamezne mladce, bogate ali revne, ki si jasno začrtajo pot in ji ves čas neomajno sledijo; malce spominjajo na Rousseaujevega Émila, vzgojeni v republikanskem duhu se nikoli ne kažejo v visoki družbi. Stari mački jim nič kaj prijazno pravijo tepčki. Tepčki ali ne, vsekakor povečujejo število povprečnežev, ki s svojo težo tiščijo Francijo k tlom. Vselej so pri roki, vselej nared, da s plosko lopatico svoje povprečnosti spridijo javne ali zasebne posle, zraven pa se postavljajo z jalovostjo, ki ji pravijo nrvnost in poštenost. Ti nosilci družbenih *priznanj za odličnost* zastrupljajo državno upravo, vojsko, sodstvo, trgovsko zbornico, dvor. Državi strižejo krila in ji ne dajo dihati, so kot nekakšna zla sokrvica, ki zastruplja družbeno telo,